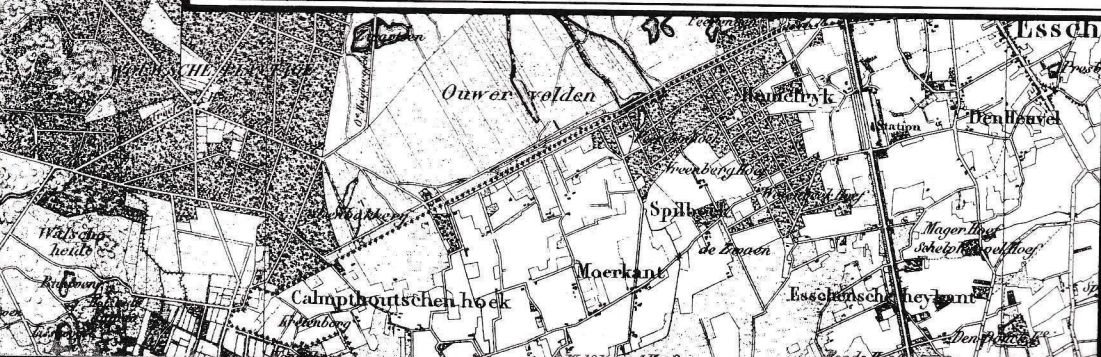

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

Wouw in de Tweede Wereldoorlog

De smid van Moerstraten

Anna Gommeren, een dochter van de Moerstraatse smid Ko Gommeren, woonde toen de oorlog uitbrak recht tegenover de kerk in dit Wouwse kerkdorp. Ze was 17 jaar en thuis werkzaam in de huishouding. Daarnaast ging ze regelmatig uit werken bij boeren waar ze bij feesten en partijen hielp koken. Natuurlijk moest ze, ondanks dat ze een meisje was, ook wel in de smederij van vader helpen, de winkel bedienen en boeren helpen die een lading stro, bieten of aardappelen kwamen wegen.

Op 10 mei 1940 bleef het in Moerstraten erg rustig. En ook in de directe omgeving merkte men weinig van het uitbreken van de oorlog. Wel was het in de lucht onrustig en de mensen gingen niet ver meer van huis. Via de radio en in de winkel had de familie Gommeren gehoord dat de Duitsers Nederland binnengevallen waren.

"Ik weet wel dat er ernstig rekening gehouden werd met het uitbreken van de oorlog. Als ik naar Ossendrecht fietste waar de familie van mijn moeder woonde, kwam ik door de Wouwse Plantage. Daar waren aan verschillende bomen langs de weg pakjes dynamiet bevestigd. Daar liepen ook soldaten wacht bij. Die bomen moesten in geval van nood de weg versperren om de Duitsers de doorgang te bemoeilijken. Ook waren er in de buurt van Wouwse Plantage, Huijbergen en Ossendrecht opvallend veel militairen in de mobilisatietijd. Je kon toen al duidelijk merken dat er iets te gebeuren stond."

Het moet op 11 of 12 mei geweest zijn dat er nogal wat Nederlandse militairen op de fiets door het dorp kwamen, die waren op de vlucht

4

voor de Duitsers en ze reden in de richting van Steenberg. Die soldaten waren echt in paniek. Onder die soldaten was nog een vertegenwoordiger die altijd bij de familie Gommeren kwam. Hij maakte even een praatje maar reed toen snel verder.

"Wij moesten op één van die dagen te voet naar Bergen voor boodschappen. Bij Janus van den Eijnden in de Moerstraatsebaan stond onder de bomen een Nederlands legervoertuig verdekt opgesteld. Toen we ter hoogte van de Luienhoekweg waren, cirkelde er een Duits vliegtuig rond. Dat was waarschijnlijk op zoek naar Nederlandse militairen. Wij zijn toen onder een haag gekropen in de Luienhoekweg. Gelukkig werden de militairen niet ontdekt, want anders waren de Duitsers waarschijnlijk gaan schieten en dan weet ik niet of het voor ons wel zo goed afgelopen zou zijn."

Duitsers op Moerstraten

De eerste Duitsers meldden zich enkele dagen later op Moerstraten. Ze kwamen in jeeps en kleine vrachtwagens voorzien van het nodige oorlogsmateriaal. Vader Ko Gommeren vond eigenlijk dat het materiaal dat ze toen bij hadden niet zo erg veel voorstelde.

"Ik weet nog dat ik de eerste Duitsers tegenkwam toen ik met een kruiwagen spinazie vanaf Wies Simons terugreed naar het dorp. We moesten van de weg af om de colonne te laten passeren.

Ze reden vanaf het dorp in de richting Steenberg en onze eerste reactie was om naar de soldaten te zwaaien. We waren nog erg jong en wisten eigenlijk niet goed hoe we ons moesten gedragen tegenover de Duitsers, dat kwam pas enkele jaren later."

Al snel werden er Duitse soldaten in Moerstraten ingekwartierd. In de pastorie, de school, café De Bakker en de villa¹⁾ werden soldaten ondergebracht. Wat precies de taak van deze Duitsers was, weet Anna Gommeren niet meer. Ze beperkten zich tot het houden van toezicht en het controleren van boeren en burgers. Regelmatig ging een wagen naar Steenberg en om daar voorraad voor de soldaten te halen.

In de school had ook een hogere officier zijn intrek genomen. En omdat de Duitsers in de school zaten, konden de kinderen daar geen les meer krijgen. Eén klas werd ondergebracht in de voorkamer van het hoofd van de school meester Simons, een andere klas moest naar de boerderij van Petrus Elst achter in de Heiveldreef en een derde klas kreeg les in de winkel van Ko Gommeren.

Voedsel

De familie Gommeren had naast een flinke tuin in de Hellegatsestraat een lapje grond dat volstond met graan. Op de zolder had vader Ko een zelfgemaakt molentje staan om graan te malen. Hij had ook een molentje gemaakt om uit koolzaad olie te persen. Gommeren had natuurlijk het voordeel dat hij smid was en het nodige materiaal had om dit soort machientjes te maken.

"Bakker Rinus Hagens bakte ook in de oorlog gewoon brood. Hij deed dat heel vaak in opdracht van de boeren en natuurlijk kon je er ook met broodbonnen terecht. Omdat wij zelf over wat graan beschikten, hielden we vaak broodbonnen over, die gaven we dan weg. Vooral de reizigers waren er dol op.²⁾ Als er nieuwe bonnen verstrekt werden, wisten ze niet hoe snel ze naar Moerstraten moesten komen."

Groenten en fruit had de familie Gommeren ook in de eigen tuin en bij bevriende boeren kregen ze vaak iets of er werd geruild. Vlees was niet zo'n probleem, want in het varkenshok stond altijd wel een varken of een big.

Regelmatig kwam Peer Mulders uit Wouw langs. Hij moest komen schatten en beesten tellen.

"Op een keer hadden we net het varken geslacht en in het varkenshok stond een nieuwe big. "Nou smidje, hij is niet erg hard gegroeid", merkte Mulders op. En hij ging verder. Die schatters zagen vaak heel wat door de vingers, al konden ze ook wel eens moeilijk doen."

Vlees

Het vlees van een pas geslacht varken, moest wel voorzien worden van stempels, maar dat was ook niet zo moeilijk, want Jan Hermans was de buurman van Ko Gommeren. Hij was controleur van de slacht. Hij moest, als er geslacht werd, stempels zetten en het gewicht van het geslachte varken schatten. Dat werd dan doorgegeven aan het bureau van de voedselvoorziening. Kwam er controle en er stonden stempels op het vlees, dan wisten de Duitsers dat er niet illegaal geslacht was.

"Jan zei altijd: "Je weet waar de stempels staan als je ze eens nodig hebt." "Maar ik weet van niks", voegde hij er aan toe. Die stempels stonden achter in de keuken en wij konden zo langs achter bij hem naar binnen lopen en ze even lenen. En dat hebben we meer dan eens gedaan."

Als je wilde slachten, moest je eerst toestemming hebben. Dan kwam je terecht bij Hugo Damen, die zat op het kantoor van de voedselvoorziening bij Christ Daverveldt in Heerle.

Zodra je die toestemming had, kon je gaan slachten en kwam de controleur. In Moerstraten was dat Jan Hermans. Die schatte dan het aantal kilo's vlees dat er aan het varken of de koe zat. Meestal werd dat aantal aan de lage kant gehouden, of de controleur moest iets tegen je hebben. Voor de kilo's vlees die je geslacht had, kreeg je dan geen vleesbonnen.

Smederij

Ko Gommeren kreeg voor zijn smederij altijd voldoende kolen toegewezen. Die smederij was door de Duitsers gevorderd. Ze smeedden daar hun eigen werk, repareerden er voertuigen en ze besloegen hun eigen paarden. Ze brachten daarvoor hun eigen kolen en ijzer mee.

Voor Ko Gommeren was er steeds minder werk. IJzer was er bijna niet meer te krijgen en ook hoefijzers werden mondjesmaat verstrekt.

"Een boer moest aan de Duitsers opgeven hoeveel paarden hij had en bij welke smid hij die paarden liet beslaan. Voor dat aantal paarden dat door de boeren opgegeven werd, kon vader dan ijzer om hoefijzers van te maken bestellen. Voor dat aantal hoefijzers kreeg je ook kolen.

Tegen het eind van de oorlog werd dat steeds moeilijker. Ik weet nog dat vader op een keer de opmerking maakte dat hij het bijltje er bij neer zou gooien. We hadden toen geen boter of vet meer in huis. "Voor droog brood werk ik niet", zei hij. Voor het avond was, hadden we twee kilo boter in huis. Die hint was dus goed overgekomen."

Omdat het in de smederij steeds minder werd, betekende dat ook minder inkomen en dat terwijl er naast vader en moeder nog vijf monden van opgroeiende kinderen gevuld moesten worden. Daarom werd er ook ander werk aangenomen. Ko Gommeren nam bijvoorbeeld werk aan op het veld. Als hij een veld met 'groen' aannam dat geplukt moest worden, moesten zijn dochters ook aan de slag. Anna Gommeren heeft daar heel wat kou geleden, want dat soort werk was altijd in het najaar.

Fietsen maken

Naast smid was Ko Gommeren ook fietsenmaker. Op een bepaald moment was er nergens lijm meer te krijgen. Dat betekende dus meteen het einde van het plakken van lekke (lucht)banden.

"Op een dag kwam burgemeester Pol de Jong aan de smidse en hij vroeg vader om zijn kapotte band te plakken, omdat hij naar Steenbergen moest. Vader weigerde dat, niet alleen omdat er geen lijm was, maar ook omdat De Jong een NSB-er was.

Toen vader als reden opgaf dat er geen lijm te krijgen was, merkte Pol de Jong op dat hij wel lijm zou kunnen krijgen als hij eens contact met de burgemeester op nam. Dat weigerde vader natuurlijk. En ook voor Pol de Jong liep het niet best af, want die kon te voet verder naar Steenbergen !"

Al snel deden toen de 'volle banden', gemaakt van het rubber van oude autobanden, hun intrede, terwijl sommige mensen ook houten banden, gemaakt van losse blokjes, gingen gebruiken. Fietsen werden ook door de Duitsers gevorderd, zoals Anna Gommeren zich herinnert van Kaat Kastele die haar fiets af moest geven. Ze zag er nooit meer iets van terug. Voor veel mensen was dat het sein om hun fiets maar veilig op te bergen en voortaan te voet op stap te gaan.

Tenslotte

Een andere functie die Ko Gommeren had, was het wegen van vracht op de weegbrug naast de school. Uiteraard werden daar ook de dochters voor ingeschakeld.

"Ik herinner me nog dat er een koopman in stro was die Kobus heette. Die kwam regelmatig een wagen laten wegen en hij zei altijd: "Als je langs achter gaat krijg je de vader, maar als je langs voren gaat helpen de dochters". Hij werd waarschijnlijk liever door een jonge vrouw geholpen dan door vader."

Anna Gommeren besluit haar verhaal met wat interessante feiten over haar vader die geen goud in wilde leveren toen de Duitsers dat verplicht stelden. Hij kocht zelfs van iemand die dat wel wilde doen zijn trouwring. De familie Gommeren had tijdens de oorlog ook de beschikking over een radio. Die stond boven de voordeur van het woonhuis naast de winkel. Daar was een soort uitbouwtje, waar de radio, bijna onder het oog van de Duitsers verstopt was. Die radio bleef daar tot na de bevrijding.

Ook de onderduikers komen ter sprake. Die zaten er op Moerstraten op verschillende plaatsen. Nota bene de controleur Jan Hermans, de buurman van de familie Gommeren, had er twee in huis en ook op de boerderij van Wies Simons hadden twee onderduikers onderdak gevonden. Maar zo zaten er in het dorp en op de boerderijen in de omgeving natuurlijk veel meer. Dat werd altijd zoveel mogelijk geheim gehouden, want je wist eigenlijk nooit wie je wel en niet kon vertrouwen.

Wouw, 23 juli 1995

Noten:

1. Met de villa wordt de woning links van de weg bij het uitrijden van het dorp Moerstraten in de richting van Steenberg ben bedoeld. In die tijd woonde daar Janus Elst.
2. Met reizigers worden de vertegenwoordigers van allerlei firma's bedoeld. Dit woord wordt in de streektaal nog steeds gebruikt.

